

S z i l á g y i Bea elnök: Felkérem Major elvtársat, szóljon hozzá Gyárfás elvtárs előadásához, mondja el, hogyan készült fel szerepére és hogyan dolgozott a darabon mint rendező.

M a j o r Tamás: Kedves Elvtársak! Nehéz feladatra elé állított Szilágyi elvtársnő. Valóban szeretnék néhány szót mondani arról, hogyan törekedtünk arra, hogy a Hamletet reális előadásban tárjuk közönségünk elé; értelme legyen a Hamlet előadásának, s ne valamilyen irodalomtörténeti bemutatót rendezzünk.

Erről különben Gyárfás elvtárs már beszélt.

Még jóval a gyakorlati munka megkezdése előtt felmerült a kérdés: tulajdonképen ki is Hamlet, miért nem tud ~~csak~~ cselekedni, miért ilyen a kedélyállapota, mi a titok örültségével kapcsolatban, miért színleli ezt az örültséget, van-e benne is abból az idegbajból, amelyet mint örült színlel, miért kell ilyen tragikusan elpusztulnia, miért szükségszerű, hogy ez legyen Hamlet sorsa. Sokat töprengtünk ezeken a kérdéseken. Az előadást még mindig tovább akarjuk fejleszteni abban az irányban, hogy ezek a kérdések még tisztább megoldásban kerüljenek a közönség elé.

A közönség részéről gyakran halljuk a kérdést: miért nem szurja le Hamlet a királyt, amikor már meggyőződött bűnösségéről? Az anyjával való jelenet után miért nem cselekszik? Miért megy Angliába? Amikor visszajön, miért nem cselekszik rögtön? A közönségnek rokonszenves Hamlet figurája, szeretettel kíséri végig sorsát és felteszi a kérdést, miért kell ilyen tragikusan végződnie? Azt hiszem, azért, mert Hamlet egyedülálló ember a maga korában, mert nem köthet senkivel szövetséget, mert vulgarizálás lenne minden olyanfajta megoldás, hogy Hamletet mint a nép élén álló hőst mutassuk be, nem köthet szövetséget a parasztsággal, mert ennek nincsenek semmiféle szervezete, amelybe beállhatna. Shakespeare a maga idejében látja a feudalizmus bukását, tudja, hogy az szükségszerű, a Molière-rel ellentétben nem látja még a fejlődő újat, az angol viszonyok közt nem is láthatja, nem állhat oda valami mellé. A maga renaissance, haladó gondolkodásával, erkölcsével, eszéivel tehát egyedül kell maradnia Hamletnek és el el kell buknia. Ez az egyedüllét az, ami Hamlet egész lethargikus kedélyállapotát magyarázza, ebben a kilátástalanságban van Hamlet tragédiája. Nincs szövetségese és nem is lehet.

Talán ez a lényege annak, amire rá kellett jönni ahhoz, hogy a Hamlethez hozzálássunk. Itt adott nekünk nagy segít-

séget Révai elvtárs, amikor figyelmeztetett bennünket a régi Hamlet-felfogás hibáira, amikor a Hamletből valóban hiányzott minden cselekvés, amikor egyszerűen elfogadták az örületét, amikor a darab eszmei tartalmát valóban úgy határozták meg, hogy egy rendes embernek ezen a világon semmi keresnivalója, s ezt a polgári társadalomra értették, de nem a szó jó, hanem a rossz értelmében, Hamletet egy olyan hősnek rajzolva, aki azt bizonyítja, hogy nem érdemes semmit sem tenni a világ, a társadalom ellen. Hamlet tudja, hogy érdemes tenni, csak azt nem látja, hogy milyen társadalmi osztály értelmében. Hamlet kötelességének érzi, hogy cselekedjék, - és itt jutottunk el ahhoz a ponthoz, amelyről már beszéltünk, amikor rendezői felfogásunkat magyaráztuk itt a Szövetség előtt: Hamlet igenis cselekedni akar, de egyedül cselekszik, nem tud senkivel szövetséget kötni. Ha átestünk volna az ellenkező végletbe, akkor Hamletből valami forradalmárt, a nép élén álló harcost, kétségek nélkül álló valakit alakítottunk volna.

Dr. Pap/PS

Most, ha a magam alakítását bírálom, és megnézem, hogy hol kell fejleszteni, akkor azt mondom, hogy ezen a vonalon kell fejleszteni. Kijön-e az egészen világosan az előadásból s az én alakításomból; nincs-e bizonyos elhajlás ebben vagy abban az irányban? Tiszta-e Hamletnek ez a vonala?

Azt hiszem, hogy sikerült megközelíteni, de nem tiszta ez; nem tiszták még azok a pontok, ahonnan Hamlet elindul, amíg elérkezik a mélypontra, amikor a szellemtől megtudta, hogy mi történt, ahogy erről a mélypontról igyekszik elrugaszkodni a színészekkel való találkozás után, ahogy a színészekkel való találkozás után még mélyebbre zuhan, nem tud nekilátni a cselekvésnek; magas erkölcsi alapon, de kétségek gyötrik, és felmerül előtte az öngyilkosság gondolata, s ahogy azután Hamlet egy szövetséges nélküli - politikai értelemben vett szövetséges nélküli - cselekvőképes egyéné, hőssé válik.

Ezek voltak azok a pontok, amelyeket különösen nézegettünk, s ahol - úgy hiszem - az alakítást is meg lehet erősíteni, tisztábbra lehet tenni.

Mikor ezeket a dolgokat kerességtük, ezeket a pontokat nézegettük, akkor egyben megállapítottuk a Hamlet örületével kapcsolatban azt is, hogy az világosan benne van a szövegben, és kötelesek vagyunk Hamlet örületét úgy játszani, ahogy Shakespeare megírta, vagyis nem polgári módon, nem úgy, hogy egyszerűen elfogadják, hogy örült, hanem ezt az örületet megjátssza, de ezt az örületet igenis, a saját hamlet-i alkatából játssza meg, ehhez az örülethez az anyagot sajátmagából meríti. Ha nem lenne Hamlet, nem tudná így játszani ezt az örületet, s azt hiszem, hogy az én alakításomban még egy kicsit egyoldalú ez a dolog.

Abban a harcban, hogy levessem a polgári felfogást, abban a harcban, hogy bebizonyítsam, - és ezt nagyon harcosan akartuk bebizonyítani - hogy Hamlet nem egyszerűen széteső örült, talán sokat lehetne még fejleszteni a szerepet abban az irányban, hogy megjátssza az örületet. Ugy hiszem, ez az alakításban világos de nem világos, hogy ezt igenis, a saját hamlet-i alkatából meríti, az örületnek ezek az elemei megvannak Hamletben, éppen az egyedülvalósága és a társtalansága miatt.

Hogy hogyan készültem a szerepre, arról nem akarok hosszasan beszélni; természetesen ez olyan készülés volt, hogy szerencsés találkozása annak, amikor az ember rendező és színész. Készültem az Ungváry elvtárs alakításán keresztül és Básti elvtárs alakításán keresztül is. De komoly harcot kellett vívnom a saját egyéniségem ellen, a régi szerepeim ellen, mindaz ellen, ami ellen egy színésznek harcolnia kell, - nálam talán ebben az esetben fokozott formában. És soha, de soha nem jöttem rá annyira, mint most, hogy milyen fontos az az ugynevezett átlényegülés, hogy a szerep minden momentumában pontosan tudja azt, hogy nem én, hanem Hamlet hogyan gondolkodik, hogyan mozog, hogyan cselekszik, mint éppen Hamlet.

Tudom, hogy ez egyáltalán nem sikerült maradéktalanul, szóval hogy mindazok a szerep-elemek, amelyek megvoltak Molière-től kezdve a többi szerepeken át, az embernek a fizikumában vannak: gyors reagálások, hirtelen mozdulatok, stb., nem valók a Hamlethez. Ezek ellen nagy harcot kellett folytatnom; maradtak még bennem elemek ebből a régi énekből, s ezeket a teljes átlényegülés felé egyre inkább fokozottan kell kiküszöbölni, hogy létrejöjjön a Hamlettel való teljes találkozás.

A monológokról is beszélt Gyárfás elvtárs. A monológok nagyon sok gondot okoztak nekünk. Ugy hiszem, tettünk lépést abban az irányban, - ahogy Gyárfás elvtárs kifejtette - hogy a mo-

monológokat elhelyezzük a cselekményben s ne külön adjunk receptet a gondolkodás számára a monológokban. Ettől függetlenül van valami kényszer, valami, amit megfogadtunk befogott orral kell nézni, - ez volt a polgári felfogás - azonfelül a darabnak van cselekménye, az egy detektívregény, ezt végig kell nézni ahhoz, hogy az ember eljusson az igazi élvezethez: a mély gondolatokhoz, a monológokhoz.

Ugy hiszem, hogy sikerült ezt a kettősséget megszüntetni. De sikerült-e teljesen? Megmondom: azt hiszem, hogy nem. A legnagyobb problémát nekünk Gellert elvtársal az okozta, hogy két monológot szembeállítsunk egymással; az egyik a "Lenni vagy nem lenni" monológ, a másik a Fortinbras megjelenése után való monológ. Hamlet fejlődésének egészen csodálatos vonala van abban, hogy hogyan mondjuk el ezt a két monológot. Az egyik, amikor Hamlet, - és ez, azt hiszem, új, amit megláttunk - a "Lenni vagy nem lenni" monológban panaszkodik a gondolatra, hogy ~~xxx~~ "az elszántság természetes színet a gondolat halványra betegíti", az a gondolat, amely megakadályoz a cselekményben, a gondolat akadály abban az irányban, hogy cselekedjem, vagy véghezvigyem azt, amit köteles vagyok véghezvinni, hogy a "kizökent időt" helyretoljam; ebben a kételkedés, a gondolat megakadályoz.

Ezzel szemben a Hamlet fejlődésének egyik legmagasabb foka, amikor a gondolatot egészen újonnan értelmezi, a Fortinbras hatása alatt azt mondja, hogy: ezentúl vért kívánj hát, gondolat, - s ez egészen másfajta gondolat Hamletnél, mint ami eddig volt.

Ezt meg kell oldani, hogy egészen világosan kijöjjön, mert Hamlet eszmei tartalmához a legszorosabban hozzátartozik. Én azt hiszem, hogy ezt ilyen világosan, minden szándékunk ellenére, még sem sikerült megoldanunk. Sokkal tovább fogunk gondolkodni, vagy szenvedni ezzel a két "gondolat" szóval az egyik helyen és a másik helyen, hogy tisztábban hozzuk ki az eszmei tartalmat.

Én nem kívánok itt sok szempontot felvetni; azt szeretném, ha az elvtársak szólnának hozzá.

Még azt kívánom mondani, hogy az előadásunkban nagyon szeretnénk fejleszteni azt, amiről Gyárfás elvtárs beszélt: a beszédet. A beszéddel nem valami jól állunk; valamit fejlődünk a színészetünkben, de nem állunk valami jól. És hogy a forma találkozzék a lényeggel, hogy mindaz a sűrítés, ami benne van Shakespeare-ben, ne csak az indulatokon, ne csak a cselekvéseken keresztül jöjjön ki, ne csak a gondolatokon keresztül, hanem valóban a szavakon keresztül is jöjjön ki, és ez a beszéd megte-
rentse nálunk azt a klasszikus színházi beszélő nyelvet, amelyet meg kell teremtenünk, - itt is sok tennivalónk van még a Hamlet előadásával kapcsolatban.

Szikossy

A Hamlet-előadást úgy szeretném felfogni, mint egy indulást, amin módunk van javítani; ha ebben a szezonban nem is tudunk vele foglalkozni, a következő szezonban módszeresen hozzáláthatunk. Szerencsére a közönség érdeklődése olyan nagy, hogy sokáig tarthatjuk műsoron. Épen ezért lesznek értékesek a felszólalások, segítenek munkánkban azok a bírálatok, amelyek itt elhangzanak. /Élénk taps./